

CZU: 811.135.1'373+811.172'373

STUDII DE LINGVISTICĂ**Lexic comun indo-european în limbile lituaniană și română**Vidas KAVALIAUSKAS, *Universitatea Pedagogică din Vilnius, Lituania*Ala SAINENCO, *Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți, Republica Moldova*

1. În lipsa unei unități de păreri privind numărul exact de limbi și criteriile de delimitare a lor, se estimează că cifra aproximativă a acestora ar fi de 6 000 (Gunnemark 1992; Kavaliauskas 2000). Din perspectivă genealogică, cele 6 000 de limbi sînt clasificate în aproximativ 130 de familii, în jur de 70 de limbi rămînînd în afara clasificării însă. Înrudirea acestor limbi și proveniența lor comună dintr-o singură limbă, numită, convențional, proto-indo-europeană¹ a fost demonstrată încă în secolul al XIX-lea, prin aplicarea metodei comparativ-istorice. Metoda respectivă a oferit posibilitatea reconstruirii „fizionomiei” proto-lingvii prin compararea sunetelor și a formelor limbilor înrudite și delimitarea, mai mult sau mai puțin exactă, a fenomenelor de limbă moștenite de inovații. „Cercetările recente demonstrează că dezvoltarea proto-lingvii indo-europene a fost un proces îndelungat și complicat, structura ei modificîndu-se esențial în anumite perioade. Forma reconstruită anterioară divizării în dialecte arată o structură tipic sintetică cu un sistem flexionar complex, accent liber, nefixat și mobil” (Zinkevičius 1984: 25).

Există mai multe ipoteze privind amplasarea în spațiu și timp a proto-indo-europenei. Se consideră că această limbă a existat în perioada neoliticului, aproximativ în mileniiile V-IV î.e.n., fiind vorbită în Europa (iar în opinia altor lingviști, în India sau în regiunea mării Caspice). În ultimii ani, se insistă tot mai mult pe ipoteza T. Gamkrelidze-V. Ivanov, conform căreia proto-indo-europenii au locuit în Asia Mică, între Caucazul de Sud și Mesopotamia de Nord, între râurile Tigru și Eufrat. În mileniiile III-II î.e.n. proto-indo-europeana s-a scindat în dialecte care au dat proto-lingvi aparte, acestea diferențiindu-se, la rîndul lor, în alte dialecte, din care au apărut alte limbi, de asemenea, indo-europene. Procesul de separare de proto-lingvă a fost complex și a decurs diferit de a la o limbă la alta, fiind marcat de „izolarea unor grupuri etnice, condițiile geografice, economice și culturale modificate și, în mod special, de contactele cu vorbitorii de limbi neindo-europene” (Zinkevičius 1984: 60).

2. În privința formării limbilor baltice, există trei ipoteze diferite: separîndu-se de proto-indo-europeană, balticii au format o comunitate lingvistică (a) cu germanii și slavii, (b) cu slavii, (c) independent. Studiile de hidronime demonstrează că balticii, în

1. Termenul *indo-europeni* a fost introdus în circuitul lingvistic de F. Bopp (*Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Zend, Griechischen, Lateinischen, Litavischen, Altslavischen, Gotischen und Deutschen*, 1833-1852).

STUDII DE LINGVISTICĂ

jurul mileniilor III-II î.e.n., ocupau un spațiu întins în mijlocul Europei, care cuprindea teritoriul actual al Lituaniei, Letoniei, Poloniei de nord-est, Bielorusiei, Ucrainei de nord-est și regiunile de est ale Rusiei. Teritoriul în care se vorbesc limbile baltice (lituaniana și letona) la momentul actual constituie doar a șasea parte din teritoriile vechi ale Baltiei (Zinkevičius 1984: 151). Proto-limba baltică formată în acest teritoriu n-a fost unitară, avînd mai multe dialecte. Aproximativ în secolele VI-VII s-au format 7 limbi baltice aparte. Proto-limba baltică vorbită în regiunea de vest a dat două limbi: *jatviana* (dispărută în secolele XVI-XVII) și *prusaca veche* (dispărută în secolul al XVIII-lea), iar proto-limba baltică vorbită în regiunea de est – 5 limbi: *lituaniana*, *letona*, *curoniana* (dispărută în jurul secolului al XVII-lea), *zemgaliana* (dispărută în jurul secolului al XV-lea) și *seloniana* (dispărută în secolul al XIV-lea). Ultimele trei limbi, nedevoltînd și o formă scrisă, au fost asimilate de lituaniană și letonă. Nu se cunoaște cum se autoidentificau și cum erau identificați balticii în timpurile vechi. Actualul termen baltici este o creație artificială: termenul a fost folosit pentru prima oară de lingvistul german G.H.F. Nesselman în lucrarea *Limba prusacă veche* (1845).

Lituaniana se consideră a fi cea mai arhaică limbă dintre limbile indo-europene vorbite în prezent. Ea a păstrat structura gramaticală sintetică (sistemul arhaic al declinării nominale, 7 cazuri, 4 timpuri gramaticale), accentul liber, nefixat al cuvîntului, 2 tonuri ale silabei lungi accentuate (circumflex și acut), un sistem fonetic complex (12 vocale – 6 lungi și 6 scurte –, 45 de consoane – 22 tari și 23 moi –, 6 diftongi vocalici și 16 diftongi combinați).

Secolul al XIX-lea (deși au existat încercări de interzicere a acestei limbi în perioada respectivă) se consideră a fi secolul de aur pentru lituaniană, datorită interesului sporit al lingviștilor indo-europeniști: lituaniana este recunoscută drept cea mai arhaică limbă indo-europeană vorbită, în care s-a păstrat cel mai mare număr de forme din indo-europeana veche. August Schleicher întreprinde o călătorie în Lituania cu scopul de a însuși lituaniana și elaborează prima gramatică științifică a limbii lituaniene², publicînd-o în 1856, la Praga, în limba germană. Descoperind *Anotimpurile (Metai)* clasicului literaturii lituaniene K. Donelaitis, August Schleicher califică această operă drept capodoperă a literaturii universale, afirmînd: „Spre regret, dispare o asemenea limbă ale cărei forme perfecte pot concura cu formele limbilor din operele literaturii grecești, romane, indiene”. Cunoscutul lingvist francez A. Meillet sublinia arhaicitatea deosebită a limbii lituaniene: „Cine vrea să știe cum vorbeau strămoșii noștri trebuie să meargă în Lituania și să asculte cum vorbește țăranul lituanian” (Sabaliauskas 2000: 67).

Originea lexicului limbii lituaniene este studiată intens chiar din momentul constituirii lingvisticii comparativ-istorice. Explicația originii cuvintelor din indo-europeană prin lituaniană poate fi descoperită în diferite lucrări de indo-europeneistică: H. Bender, *A Lithuanian Etymological Index*, Princenton, 1921; E. Fraenkel, *Litauisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg- Göttingen, 1955-1965 etc.

2. Prima gramatică a limbii lituaniene datează din secolul al XVI-lea.

STUDII DE LINGVISTICĂ

3. Latinii se desprind din familia triburilor indo-europene și coboară, spre sfârșitul celui de-al doilea mileniu î.e.n., „în actuala peninsulă italică, în două valuri: (1) valul latin, care s-a localizat pe malurile Tibrului, pînă la Apenini (Latium), și (2) valul osco-umbric, care, la rîndul lui, s-a bifurcat în grupul oscilor, stabilit în sud și sud-est” (Manoliu Manea 1971: 22). Istoria cetății Roma începe la sfârșitul secolului al VI-lea î.e.n., cînd ia ființă Republica romană, iar epoca de aur a culturii latine se inaugurează odată cu sfârșitul Republicii și începutul Imperiului (anul 31 î.e.n.). Expansiunea politică a Imperiului Roman a fost urmată de extinderea lingvistică a latinei, care începe odată cu supunerea Italiei și a insulelor din Marea Mediterană și se încheie cîteva veacuri mai tîrziu, odată cu cucerirea Daciei. În primele secole ale mileniului I e.n., în anumite provincii imperiale europene, din limba vorbită de cuceritori și preluată de popoarele cucerite, s-au dezvoltat noi idiomuri. Descendența latină comună, reflectată prin asemănările la nivel de lexic și gramatică, permite gruparea acestor limbi în aceeași familie, numită familia limbilor romanice. „Aceste limbi sînt în număr de zece: româna, dalmata, italiana, retoromana, sarda, provensala, franceza, catalana, spaniola și portugheza” iar „teritoriul din Europa, locuit de popoarele care vorbesc aceste limbi, poartă numele de Romania” (Jordan 1957: 53). Din perspectivă genealogică sau istorică, limba română este definită drept „limba latină vorbită în mod neîntreput în partea orientală a Imperiului Roman, cuprinzînd provinciile dunărene romanizate (Dacia, Pannonia de Sud, Dardania, Moesia Superioară și Inferioară), din momentul pătrunderii limbii latine în aceste provincii și pînă în zilele noastre” (Rosetti 1968: 77).

Formarea limbii române și etnogeneza românilor sînt componente ale unui îndelungat proces istoric de sinteză, la care au participat două straturi etnolingvistice fundamentale: elementul autohton, geto-dac, ca bază etnică, și elementul roman. Se consideră că procesul etnogenezei românilor și a formării limbii române s-a încheiat în secolele IV-VI e.n.

Dintre primii autori care au făcut referiri, fie și scurte, la limba română, contribuind, în felul acesta, la cunoașterea ei în Europa, Eugeniu Coșeriu menționează: Genebrard (1580), Poza (1587), Zamosius (1593), Duret (1613), Isthvanfius (1622), Opitz (1623), Boxhorn (1652), Gradelehnus (1665), Troester (1666), Skinner (1671), Stienhielm (1671), Hartknoch (1684), Kirchmajer (1686), Kreckwitz (1688), Thunmann (1774), Grisellini (1780), Hervas (1784), Fernow (1808), Vater (1817) (Coșeriu 1994: 23).

Potrivit lui Alf Lombard, limba română constituie, în rîndul limbilor romanice, „al patrulea picior al mesei” alături de italiană, franceză și spaniolă. Lingvistul finlandez Kiparsky, slavist, a afirmat că limba română „este cea mai interesantă din Europa” caracterizare bazată, după Eugeniu Coșeriu, pe poziția „foarte stranie” (Bardu 2007), în comparație cu celelalte limbi romanice, româna fiind o limbă romanică formată fără limba latină clasică și trăind secole de-a rîndul „fără această prezență simultană a limbii latine clasice” (ibidem). Unicitatea limbii române constă, după Kiparsky, și în aceea că, între limbile romanice, este singura care are un substrat al ei specific,

STUDII DE LINGVISTICĂ

cel traco-dacic, față de suratele ei occidentale al căror substrat este, în mare parte, substratul celtic.

Wilhelm Meyer-Lübke a susținut ideea că româna este cea mai autentică dintre limbile neolatine, fiindcă s-a dezvoltat „în mod natural”, fără constrângerea unei limbi clasice.

Dezvoltînd, de-a lungul evoluției sale, diverse trăsături atipice sau necunoscute în limbile neolatine occidentale, româna este calificată de J. Goudet drept „piatra unghiulară” a întregii lingvistice romanice (Goudet 1975-1976: 217).

4. Fiind continuatoarele unor limbi mai vechi indo-europene, și româna, și lituaniana au menținut în structura lor un număr de cuvinte care țin de lexicul indo-european comun. Se cunoaște că proto-indo-erupeana avea un vocabular bogat care reflecta cultura materială și spirituală a timpului. În același timp, „lexicul vechi indo-european, care s-a păstrat, mai mult sau mai puțin, în toate limbile indo-europene, nu s-a creat concomitent și într-un singur loc. Constituirea acestui lexic a fost un proces lung și minuțios, despre care putem face doar presupuneri. Diferențele temporale dintre aceste cuvinte ajung pînă la mii de ani” (Sabaliauskas 1990: 7).

„În lituaniană s-a păstrat destul de bine stratul vechi al indo-europenei: denumirile părților corpului, termenii de rudenie, denumirile de copaci și animale, cuvinte legate de fenomenele naturale atmosferice, religie, prejudecăți, denumirile de acțiuni legate de muncă, numeralele, o parte dintre pronume” (ibidem).

În limba română, fondul lexical latin furnizează elementele de bază pentru terminologii care acoperă majoritatea domeniilor vieții materiale și spirituale. În același timp, fondul lexical latin și dacic moștenit, dar și împrumuturile din alte limbi conțin, din perspectivă istorică, o parte a fondului lexical indo-european moștenit.

Obiectul cercetării noastre îl constituie lexicul comun indo-european al limbilor lituaniană și română. *Scopul* este de a releva elementele comune de origine indo-europeană cele mai frecvente în cele două limbi. Respectiv, partea de bază a lucrării o constituie lista cuvintelor comune pentru cele două limbi. Între paranteze sînt date și corespondențele din alte limbi indo-europene, care argumentează și demonstrează statutul de lexic comun indo-european. Diferența aparentă dintre aceste forme trebuie pusă pe seama modificărilor care au survenit în evoluția limbii și care nu se supun întotdeauna regularității schimbărilor fonetice.

Perspectiva cercetării este dinspre lituaniană spre română și cuprinde lexicul timpuriu, căruia îi corespund în lituaniană cuvintele moștenite din proto-indo-europeană și lexicul mai nou, căruia îi corespund cuvintele împrumutate în lituaniană din alte limbi indo-europene cu care aceasta a venit în contact. În ce privește împrumuturile, ne-am limitat la cele rezultate din contactele lituanienei cu limbile slave și germanice. Cercetarea nu a cuprins lexicul internațional. Din punctul de vedere al stratificării etimologice a limbii române, statutul acestor cuvinte în română

STUDII DE LINGVISTICĂ

nu coincide neapărat cu cel din lituaniană: unui împrumut din lituaniană îi poate corespunde în română un cuvânt moștenit prin latină sau unui cuvânt moștenit din lituaniană îi poate corespunde în română un împrumut din altă limbă.

4.1.1. Cuvintele moștenite în lituaniană din proto-indo-europeană: denumirile părților corpului uman. Fiind partea cea mai penetrabilă a unei limbi, lexicul conține și un fond principal de cuvinte în care „intră termenii care denumesc noțiuni fundamentale, curente în viața zilnică a omului, fără de care nu se poate concepe existența unor relații și deci a unei înțelegeri între oameni. Este cazul noțiunilor a căror natură nu necesită sau chiar nu permite o schimbare nici a numelui și nici a conținutului, noțiuni date așa-zicînd odată pentru totdeauna (...). În această ultimă situație se găsesc, înainte de toate, cuvintele care desemnează părțile corpului” (Jordan 1957: 123).

Lituaniana și româna au păstrat unii termeni ce trimit la părțile corpului uman din indo-europeană: **akis – ochi** (let. *acs*, pr. *akis*, rus. *око*, pl. *oko*, sanscr. *ākṣi*, lat. *oculus*, arm. *akn* „ochi, gaură”, toh. A *ak*, span. *ojo*, germ. *Auge*); **alkūnē – cot** (rus. *локоть*, pr. *alkunis*, sanscr. *aratnih*, lat. *ulna*, got. *aleina*, fr. *coude*, span. *gato*); **ausis – ureche** (let. *auss*, rus. *ухо*, *ушу*, av. *uši*, lat. *auris*, got. *auso*, alb. *vesh*, fr. *oreille*, span. *oreja*, germ. *Ohr*); **barzda – barbă** (let. *bārda*, sl. veche *brada*, rus. *борода*, pl. *broda*, lat. *barba*, fr. *barbe*, span. *barba*, germ. *Bart*); **dantis – dinte** (pr. *dantis*, sanscr. *dan*, *dantah*, lat. *dens*, *dentis*, arm. *atamn*, fr. *dent*, span. *diente*, germ. *Zahn*); **kulnis – călcâi** (let. *calx*, toh. A *kolye*); **liežuvis – limbă** (pr. *insuvis*, rus. *язык*, pl. *język*, lat. *lingua*, sanscr. *jihva*, span. *lengua*); **nagas – unghie** (let. *nags*, rus. *ноготь*, sanscr. *nakham*, lat. *unguis*, irl. veche *ingen*, fr. *ongle*, span. *uña*, germ. *Nagel*); **nosis – nas** (let. *nāss* „nară”, rus. *нос*, pl. *nos*, sanscr. *nāsā*, av. *nāh*, lat. *nares*, fr. *nez*, span. *nariz*, germ. *Nase*); **ranka – brîncă** (let. *ruoka*, pr. *rancko*, rus. *рука*, bl. *рка*); **širdis „inimă” – cord** (let. *sirds*, rus. *сердце*, pl. *serce*, sanscr. *hārḍi*, lat. *cor*, *cordis*, arm. *sirt*, het. *kard*, fr. *coeur*, span. *corazón*, germ. *Herz*); **plaučiai – plămîni** (rus. veche *плюче*, pl. *pluca*, sanscr. *klomā*, lat. *pulmo*).

4.1.2. Termeni de rudenie și structură socială. Se cunoaște că în societatea originara indo-europeană familia era bine constituită. În *Le vocabulaire des institutions indo-européennes*, Emil Benveniste pune în evidență caracterul patriarhal al familiei-indoeuropene, ilustrînd modelul „familiei mari”, de tipul celei păstrate pînă în secolul al XIX-lea de către slavii de miazăzi (Benveniste 1968). Și, cu toate că limbile moderne dezvoltă o nomenclatură proprie a termenilor de rudenie, care ilustrează și diferențele de mentalitate de la un popor la altul, o serie de termeni s-au păstrat din indo-europeană: **boba – babă** (let. *baba*, rus., bl. *баба*, ceh. *baba*); **brolis – frate** (let. *bralis*, pr. *brote*, pl. *brat*, rus., bl., *брат*, sanscr. *bhrātā*, av. *brātar*, lat. *frāter*, fr. *frère*, arm. *elbair*, toh. A *pracar*, germ. *Bruder*); **gentis – gintă** (sanscr. *jnātih* „rudă”, lat. *gens*, *gentis*, span. *gente* „oameni”); **moté, motina, mama – mama** (let. *mate*, pr. *mute*, rus. *мать*, pl. *mac*, sanscr. *mātā*, av. *mātar*, lat. *māter*, arm. *mair*, fr. *maman*, *mère*, alb. *motër* „soră”, toh. A *mācar*, span. *madre*, *mamá*, germ. *Mutter*, *Mama*); **nepuotis – nepot**³ (ceh. *net*, *neteře* „nepot de la soră sau frate”, sanscr. *napāt*, av. *napāt*,

STUDII DE LINGVISTICĂ

lat. *nepos*, *nepotis*, alb. *nip*, span. *nieto*); **sesuo**, **sesers** „genitiv” – **soră** (pr. *swestro*, rus., bl. *cecmpa*, pl. *siostra*, sanscr. *svasar*, av. *xvañhar*, lat. *sorrer*, got. *swistar*, arm. *koir*, toh. A *sar*, fr. *soeur*, germ. *Schwester*); **šesuras** – **socru** (rus. *свёкр*, pl. *świekier*, sanscr. *śvaśurah*, av. *xvasura*, lat. *socer*, arm. *skesrair*, span. *suegro*); **tarnas** „slugă” – **tînăr** (sanscr. *tarunah* „tînăr, blînd”, av. *tauruna* „tînăr, băiat”, oset. *tārin* „băiat”, arm. *torn* „nepot”); **tēvas**, **tētis** – **tată** (pr. *tāws*, ucr. *mamo*, pl. *tata*, sanscr. *tatah*, lat. *tata*, alb. *tatë*); **vyras** „bărbat” – **viril** (let. *virš* „bărbat”, sanscr. *vīrah* „bărbat” „ostaș”, av. *vīra* „bărbat” „ostaș”, lat. *vir* „bărbat”, got. *wair* „bărbat”, irl. veche *fer* „bărbat”, toh. A *wir* „tînăr”, span. *viril* „tînăr”); **žentas** – **ginere** (let. *znuots*, rus. *зять*, pl. *zięć*, sanscr. *jnātih*, fr. *gendre*, span. *yerno*).

4.1.3. Lumea animală. Prezența în vocabularul comun indo-european a unor cuvinte care trimit la creșterea animalelor arată că domesticirea și păstoritul constituiau ocupațiile de bază ale indo-europenilor. Alte elemente comune ce trimit la sfera lumii animale oferă indicii asupra spațiului în care s-a format indo-europeana. Din acest strat al lexicului, în română și lituaniană s-au păstrat: **avis** – **oaie** (let. *avs*, rus., bl. *овца*, sanscr. *avih*, lat. *oves*, arm. *hoviw*, span. *oveja*); **bitē** – **albină** (let. *bite*, sl. veche *bъcela*, rus. *пчела*, pl. *pszczoła*, isl. veche *by-*, irl. veche *bech*, span. *abeja*, germ. *Biene*); **blusa** – **ploșniță** (let. *blusa*, rus. *блоха*, pl. *pchła*, sanscr. *plusih*, alb. *plesht*); **lynas** – **lin** (let. *linis*, rus. *линь*, pl. *lin*); **musē** – **muscă** (let. *muša*, rus. *муха*, pl. *mucha*, lat. *musca*, arm. *mun*, alb. *mizë*, fr. *mouche*, span. *mosca*); **paršas** – **porc** (pr. *parstian*, rus. *поросёнок*, pl. *prosię*, curd. *purs*, lat. *porcus*, fr. *porcelet*, span. *puerco*, germ. *Ferkel*); **šamas** – **somn** (let. *sams*, rus. *сом*, pl. *sum*); **šuo**, **šunio** (genitiv) – **cîine** (let. *suns*, sanscr. *śvā*, *śunah* (genitiv), got. *hunds*, arm. *šun*, lat. *canis*, fr. *chien*, germ. *Hund*); **tauras** – **taur** (pr. *tauris*, rus. *туп*, pl. *tur*, lat. *taurus*, alb. *tarok*, span. *toro* „bou”); **udra** – **vidră**, **hidră** (let. *udris*, pr. *udro*, rus. *выдра*, pl. *wydra*, sanscr. *udrah* „hidra”, isl. veche *otr*, germ. *Otter*); **vapsva** – **viespe** (let. *vapsene*, rus. *оса*, *овца*, lat. *vespa*, span. *avispa*, germ. *Wespe*); **veršis** – **vițel** (sanscr. *vrśā* „bărbat; vite mari cornute de sex masculin”, *vrśni* „bărbătesc, puternic; berbec”, lat. *vittelus*, *verres*); **vilkas** – **lup⁴** (let. *vilks*, rus. *волк*, pl. *wilk*, sanscr. *vrkah*, av. *vāhrka*, lat. *lupus*, got. *wulfs*, alb. *ulk*, span. *lobo*, germ. *Wolf*); **voverē** – **veveriță** (let. *vāvere*, pr. *weware*, rus. veche *веверица*, pl. *wiewiórka*, pers. *varvarah*); **žasis** – **gîscă** (let. *zuoss*, rus. *гусь*, pl. *geś*, bl. *zъска*, sanscr. *hamsi*, lat. *anser* (hanser), span. *ganso*, germ. *Gans*); **žvėris** – **fiară** (pr. *swīrins*, rus. *зверь*, pl. *zwierz*, lat. *ferus* „sălbatic”, span. *fiera*)

4.1.4. Lumea vegetală. Termenii care definesc creșterea animalelor sînt mai numeroși decît cei care trimit la activitățile agricole, fapt care permite să se concluzioneze că agricultura a fost practică mai puțin în perioada indo-europenei comune: **alksnis** – **arin** (let. *alksnis*, rus. *ольха*, pl. *olcha*, bl. *елха*, lat. *alnus*, isl. veche *alr*); **aviža** – **ovăz**

3. În lituaniană, *nepuotis* este un arhaism, utilizîndu-se destul de rar. În lituaniana contemporană, se utilizează cu acest sens împrumutul din slavă *anūkas*.

4. Forma inițială a acestui cuvînt s-a schimbat în unele limbi din cauza fenomenului de tabu sau din cauza influenței altor limbi.

STUDII DE LINGVISTICĂ

(let. *auza*, pr. *wyse*, rus. *овёс*, pl. *owies*, lat. *avēna*, germ. *Hafer*); **lazda**⁵ „baston”, – **lozie** (let. *lagzda* „baston”, pr. *laxde* „aluniș”, alb. *lajthi, ledhi* „aluniș”); **linas – in** (let. *lins*, pr. *lino*, rus. *лён, льна* (genitiv), pl. *len*, lat. *lenum*, got. *lein*, alb. *liri*, fr. *lin*, germ. *Leinen*, span. *lino*); **papartis**⁶ „ferigă” – **papură** (let. *paparde* „ferigă”, rus. *папоротник* „ferigă”, pl. *paproc* „ferigă”, bl. *nanpam* „ferigă”, sanscr. *parnam* „aripă, pene, frunză”, av. *parən əm* „aripă, pană”); **sēmenys** „sămînță de in (1), sămînță (2)” – **sămînță** (pr. *semen*, rus. *семя*, pl. *siemię*, lat. *semen, semenis* „sămînță de plantă, urmași”, germ. *Samen*, span. *semilla*); **žirnis**⁷ „mazăre” – **zîrnă, grîu** (let. *zirnis* „mazăre”, pr. *syrne*, rus. *зерно*, pl. *ziarno*, got. *kaurn*, irl. veche *gran*, lat. *granum*, germ. *Korn*, span. *grano*).

4.1.5. Lumea neanimată. Un număr impunător de cuvinte ce țin de sfera lumii neanimate s-au păstrat și în lituaniană, și în română: **auksas – aur** (pr. *ausis*, lat. *aurum*, ton. B *yasā*, fr. *or*, span. *oro*); **aušra – auroră** (let. *austra*, sanscr. *usrah* „est”, lat. *aurora*, isl. veche *austr* „est”, fr. *aurore*, span. *aurora*); **debesis „nor” – nebuloasă** (let. *debes* „cer”, slava veche *nebo, nebese* (genitiv), rus. *небо, небеса* „cer”, pl. *niebo*, sanscr. *nabhah* „nebuloasă, ceață, nor, abur”, av. *nabah* „cer, aer”, lat. *nebula* „nebuloasă, ceață” het. *nepiš* „cer”, span. *nebulosa*, germ. *Nebel* „ceață”, fr. *nébuleux*); **diena – ziuă** (let. *diena*, rus. *день*, pl. *dzień*, sanscr. *dinam*, lat. *dies*, alb. *ditë*, span. *día*); **dūmai – fum** (let. *dumi*, rus. *дым*, pl. *dym*, sanscr. *dhūmah*, lat. *fumus*, fr. *fumée*, span. *humo*); **ežeras – iaz** (pr. *assaran*, rus. *озеро*, pl. *jeziro*, arm. *eżr* „mal”); **jūra „mare” – vărsa** (let. *jūra* „mare”, sanscr. *vāri* „apă, ploaie”, av. *vār* „ploaie”, isl. veche *ūr* „ploaie mărunță”, alb. *hurdhë* „lac artificial”, arm. *jur* „apă”, toh. B *war* „apă”); **kalnas „munte” – colină** (let. *kalns* „munte”, lat. *collis*, got. *hallus* „piatră mare, scală”, engl. *hill*, het. *kalmara* „munte”, fr. *colline*, span. *colina*); **laukas „cîmp” – luncă** (let. *lauks* „cîmp”, sanscr. *lokah* „loc deschis, lume”, lat. *lucus* „pădure sfîntă”); **marios – mare** (let. *mare*, pr. *mary*, rus., bl. *море*, pl. *morze*, lat. *mare*, got. *marei*, irl. *muir*, span. *mar*, germ. *Meer*); **naktis – noapte** (let. *nakts*, rus. *ночь*, pl. *noc*, sanscr. *nak, naktam* (acuzativ), lat. *nox, noctis* (genitiv), fr. *nuit*, got. *nahts*, het. *nekut* „seară”, span. *noche*, germ. *Nacht*); **rasa – rouă** (let. *rasa*, rus., bl. *poca*, pl. *rosa*, sanscr. *rasah* „lichid, suc, umezeală”, lat. *ros*, fr. *rosée*, span. *rocío*); **saule – soare** (pr. *saule*, rus. *солнце*, pl. *słońce*, sanscr. *suvar*, av. *hvarə*, lat. *sōl*, got. *sauil*, span. *sol*, germ. *Sonne*); **sniegas – nea, ninge** (pr. *snaygis*, rus. *снег*, bl.

5. În unele dialecte ale limbii lituaniene există cuvîntul *lazdas* „aluniș”. În limba lituaniană contemporană, s-a produs reducerea semantică, cuvîntul restrîngîndu-și sensul la ramura copacului din care se confecționează bastonul. În limba română, *lozie* poate fi raportat la pro-forma indo-europeană, în semnificația cuvîntului producîndu-se transferul de la denotatul *alun*, la denotatul *viță-de-vie*.
6. În lituaniană, letonă, rusă, poloneză, bulgară nu s-a păstrat semnificația inițială a rădăcinei. În aceste limbi, cuvîntul cu această rădăcină semnifică „ferigă”, plantă ale cărei frunze se aseamănă cu aripile. În română modificările s-au produs și în direcția transferului, *papură* desemnînd o altă plantă, acvatică.
7. În letonă, prusă, rusă, poloneză, gotă, irlandeza veche și latină, cuvîntul cu această rădăcină are sensul de „bob”. În letonă, s-a produs reducerea semantică, cuvîntul desemnînd *bobul de mazăre*. În română, *zîrnă, grîu* vin din limbi diferite: primul este un împrumut din slavă, al doilea fiind moștenit din latină.

STUDII DE LINGVISTICĂ

снѣг, got. *snaiws*, lat. *nix*, irl. veche *snigid* „ninge”, av. *snaēžaiti* „ninge”, fr. *neige*, span. *nieve*, germ. *Schnee*); **upé** „rîu” – **apă** (let. *upe* „rîu”, pr. *ape* „rîu”, sanscr. *āpah* „apă”, het. *hapa* „rîu”, toh. A *āp* „rîu”); **vanduo** „apă” – **undă** (pr. *wundan* „apă” rus., bl. *вода* „apă”, pl. *woda* „apă”, sanscr. *udan* „apă”, lat. *unda*, got. *wato* „apă”, het. *uatar* „apă”, germ. *Wasser* „apă”, engl. *water* „apă”); **vasara** – **vară** (let. *vasara*, sanscr. *vasantah*, lat. *ver*, isl. veche *var*, rus. *весна* „primăvară”, span. *verano*); **vētra** „vînt puternic” – **vînt** (pr. *wetro*, rus. *ветер*, pl. *wiatr*, bl. *вѣтѣр*, sanscr. *vātah*, lat. *ventus*, got. *winds*, span. *viento*, germ. *Wind*, engl. *wind*); **vilnis** – **val** (let. *vilna*, rus. *волна*, bl. *вѣлна*, av. *var* *əmiš*, alb. *valë*, germ. *Welle*); **žiema** – **iarnă** (let. *ziema*, rus. *зима*, pl. *zima*, sanscr. *himah*, av. *zyā*, *zimō* „frig, iarnă”, lat. *hiems*, arm. *jmern*)

4.1.6. Construcție, tehnică, uz casnic. Mai puține sînt substantivele care indică „obiecte materiale, care, din cauza că sînt produsul muncii depuse de oameni în vederea satisfacerii nevoilor curente ale vieții, se modifică și se înnoiesc neconținut, tocmai pentru a corespunde din ce în ce mai bine acestui scop. Progresul tehnic (în sens larg) este, datorită muncii, mereu în dezvoltare și în creștere, ducînd la invenții și descoperiri de obiecte din ce în ce mai perfecte, care iau locul altora sau se adaugă la cele deja existente. Urmarea, din punct de vedere lingvistic, sînt pe de o parte dispariția numirilor de obiecte devenite inutile și înlocuirea lor prin numirile obiectelor noi...” (Jordan 1957: 120-121). Din acest motiv, lexicul indo-european comun înscrie la acest capitol un număr mai mic de cuvinte menținute în cele două limbi: **akstinas** „ghimpe” – **ac** (let. *akstins* „ghimpe”, rus. *осмен* „ghimpe”, ceh. *osten* „ghimpe”, lat. *acus*, got. *ahs* „partea superioara a grîului”, span. *aguja*); **ašis** – **osie, axă** (let. *ass*, pr. *assis*, rus. *ось*, pl. *oś*, sanscr. *aksah*, lat. *axis*, germ. *Achse*, span. *eje*); **gardas** „parte a unei construcții sau a unui spațiu în care sînt ținute animalele, țarc” – **gard** (slava veche *gradъ* „oraș, castel, livadă”, rus. *город* „oraș”, sanscr. *grhah* „casă”, got. *gards* „o parte sau întreaga construcție pentru animale”, alb. *gardh*, germ. *Garten* „livadă îngrădită”); **jungas** „căpăstru; pereche de boi care ară pămîntul” – **jug** (let. *jugs*, rus. *узо*, pl. *igo*, av. *yuga*, het. *iugan*, lat. *iugum*, germ. *Joch*, span. *yugo*, sanscr. *yugam* „o pereche de animale de casă care sînt folosite la munci; rude, generație”); **medus** – **miere** (pr. *meddo*, rus. *мѣд*, pl. *miód*, sanscr. *madhu* „miere, lapte, băutură dulce”, av. *mathu* „vin din pomușoare”, toh. B. *mit*, span. *miel*); **pelai** – **pleavă** (pr. *pelwo*, rus. *нелѣва*, ceh. *pleva*, sanscr. *palāvah*, lat. *palea*); **ratas** – **roată** (let. *rats*, sanscr. *rathah* „car, căruță”, av. *ratha* „car, căruță”, lat. *rota* „car, roată”, irl. veche *roth*, span. *rueda*, germ. *Rad*); **stogas** „acoperiș” – **stog** (let. *stags* „acoperiș”, pr. *stogis* „acoperiș”, irl. veche *tech*, *teg* „casă”, rus. *смог*); **vilna** – **lînă** (let. *vilna*, pl. *welna*, sanscr. *ūrnā*, av. *varənā*, lat. *lāna*, fr. *laine*, het. *hulana*, span. *lana*, germ. *Wolle*).

4.1.7. Credințe, prejudecăți și alte noțiuni abstracte. Reieșind din numărul de unități lexicale păstrate, se poate afirma că domeniul în care au survenit cele mai multe schimbări este cel al credințelor și prejudecăților: **dievas** – **dumnezeu** (let. *dievs*, pr. *deiws*, sanscr. *devah*, av. *daevō* „demon”, lat. *deus*, fr. *dieu*, span. *Dios*); **kaina**⁸ „preț”

STUDII DE LINGVISTICĂ

– **a se căina, a se pocăi** (rus. цена „preț”, pl. cena „preț”, av. kaēnā „pocoianie, pedeapsă, mesti”, irl. medie cin „vină”); **katras – care** (lat. katrs, rus. котры, pl. który, ceh. ktery, sanscr. katarah, av. katāra, span. cual); **liga „boală” – lingoare** (let. liga „boală”, alb. ligë „boală”); **sapnas⁹ „vis” – somn** (let. sapnis „vis”, rus. сон „vis, somn”, pl. sen „vis”, bl. сөн „vis”, sanscr. svapnah „vis, somn”, toh. B späne, lat. somnus, av. xvafna, arm. kun, het. sup „a dormi”, span. sueño „vis, smnolență”); **šlovė – slavă** (let. slava, rus., bl. слава, sanscr. śravah, av. sravah); **valia – voie, voiață** (let. vala, rus., bl. воля, pl. wola, sanscr. varah „dorință”, av. vāra, germ. Wille, span. voluntad); **vardas „prenume” – verb „cuvânt”** (let. vārds „prenume, cuvânt”, lat. verbum, pr. wirds „cuvânt”, got. waurd „prenume”). La aceeași categorie, indicăm și pronumele: **aš – eu** (let. es, sl. veche azъ, rus. я, bulg. аз, яз, sanscr. aham, av. azem, lat. ego, arm. es, fr. je, span. yo, germ. ich, engl. I); **savas – (al) său** (lat. savs, prus. swais, rus., bl. своў, sanscr. sva, lat. sovos, span. su, germ. sein); **tu – tu** (let. tu, rus. ты, pl. ty, sanscr. tvam, tuvam, lat. tu, irl. veche tū, arm. du, alb. ti, toh. A tu, fr. tu, tois, span. tú, germ. du, engl. you).

4.1.8. Numeralul. Ideea de număr este materială și implică existența în realitatea înconjurătoare a unei cantități definite de obiecte. De aceea sistemul de numărare poate fi influențat de condițiile vieții economice. Deși lexemele ce denumesc primele zece unități s-au păstrat, modul de numărare de la zece în sus este diferit de la o limbă la alta: **vienas – unu** (let. viens, lat. unus, irl. veche óin, fr. un, span. uno, germ. eins); **du – doi** (let. divi, rus. два, pl. dwa, sanscr. duvau, lat. duo, alb. dy, fr. deux, span. dos, germ. zwei); **trys – trei** (let. tris, rus. мпу, sanscr. trayah, lat. tres, alb. tre, hit. tri, toh. B trai, fr. trois, span. tres, germ. drei); **keturi – patru** (let. četri, rus. четыре, sanscr. catvāra, lat. quattuor, fr. quatre, arm. čork’, span. cuatro); **penki – cinci** (let. pieci, sansc. panca, lat. quinque, arm. hing, fr. cinq, span. cinco, germ. fünf); **šeši – șase** (let. seši, rus. шесць, sanscr. sat, lat. sex, toh. A sāk, got. saihs, fr. six, span. seis, germ. sechs); **septyni – șapte** (let. septīni, rus. семь, lat. septem, got. sibun, sanscr. sapta, av. hapta, fr. sept, span. siete, germ. sieben); **aštuoni – opt** (let. astuoni, lat. octō, got. ahtau, toh. B okt, rus. восемь, av. ašta, span. ocho, germ. acht); **devyni – nouă** (let. devini, rus. девять, sanscr. nava, av. nava, lat. novem, got. niun, fr. neuf, span. nueve, germ. neun); **dešimt – zece** (let. desmit, rus. десять, pl. dziesięć, sansc. daśa, av. dasa, lat. decem, toh. B sa, fr. dix, span. diez, germ. zehn); **šimtas – sută** (let. simts, rus. сто, lat.

8. Rădăcina indo-europeană respectivă s-a păstrat în verbul *a se căina* și este legată de cel de-al doilea sens, păstrat în avară și irlandeza medie. În limba letonă și în limba rusă, cuvântul *kaina* și, respectiv, *țena*, actualizează și sensul legat de „vină”, însă doar contextual. Substantivul *kaina* are legătură cu rădăcina verbului indo-european *kuei* „a atrage atenția, a aprecia, a evalua” (sansanscr. *cāyati* „înțelege, se teme, respectă”; slava veche *kajati se* „a-și recunoaște vina”). Cu acest din urmă sens, în română se utilizează verbul omorizic *a se pocăi*.

9. În unele limbi indo-europene s-a păstrat verbul (baza derivativă) de la care au fost derivate substantivele respective (sansanscr. *svapiti* „doarme”, rus. *spati* „a dormi”). De la verbul indo-european *svapiti-spati*, s-au format substantive care au reținut în structura lor două sensuri: (1) vis, (2) somn (sanscrita, albaneza, rusa).

STUDII DE LINGVISTICĂ

centum, sanscr. *śatam*, av. *satem*, toh B. *kānte*, fr. *cent*, span. *cien*). Cu puține excepții, numeralele ordinale s-au format în baza celor cardinale: **pirmas** – **primul** (let. *pirmais*, lat. *primus*, dot. *fruma*, rus. *первый*, pl. *pierwszy*, av. *paurva*, alb. *parë*, toh. A *pārvat*, fr. *premier*, span. *primero*); **antras** – **anterior** (let. *uotrs*, prus. *anters*, sanscr. *antarāh*, oset. *āndār*, span. *anterior*); **trečias** – **terțius**, al treilea (let. *trešais*, rus. *третий*, lat. *tertius*, alb. *tretë*, toh. B *trit*, span. *tercero*, germ. *dritte*); **ketvirtas** – **al patrulea** (prus. *kettwirts*, rus. *четвертый*, pl. *czwarty*, sanscr. *caturthah*, lat. *quartus*, toh. A *štärt*, fr. *quatrième*, span. *cuarto*); **penktas** – **al cincilea** (let. *piektais*, pr. *penckts*, pl. *piąty*, sanscr. *pañcathah*, lat. *quintus*, toh. B *pinkte*, fr. *cinquième*, span. *quinto*, germ. *fünfte*); **šeštas** – **al șaselea** (rus. *шестой*, pl. *szósty*, bl. *шестму*, sanscr. *sasthah*, lat. *sextus*, got. *saihsta*, toh. B *skaste*, span. *sexto*, germ. *sechste*); **septintas** – **al șaptelea** (let. *septitais*, pr. *septmas*, rus. *седьмой*, pl. *siódmy*, sanscr. *saptamah*, lat. *septimus*, fr. *septième*, span. *séptimo*, germ. *siebente*); **aštuntas**, **ašmas** – **al optulea** (pr. *asmus*, pl. *ošmy*, ceh. *osmy*, av. *aštemō* sanscr. *astamah*, span. *octavo*, germ. *achte*); **devintas** – **al noulea** (let. *devitais*, pr. *newints*, rus. *девятый*, bulg. *девети*, sanscr. *navamah*, lat. *nonus*, toh. B *nunte*, fr. *neuvième*, span. *noveno*, germ. *neunte*); **dešimtas** – **al zecelea** (let. *desmitais*, pr. *dessimts*, rus. *десятый*, pl. *dziesiąty*, sanscr. *daśamah*, lat. *decimus*, irl. veche *dechmad*, fr. *dixième*, span. *décimo*, germ. *zehnte*).

4.1.9. Activități fizice și psihice. În *Dictionnaire étimologique de la langue latine*, A. Meillet afirmă că „verbele se împrumută puțin, și verbele radicale din limba latină au șansă de a fi indo-europene, chiar atunci când n-au corespondente exacte în nici o altă limbă indo-europeană” (Meillet 1939: X). În opinia lui I. Jordan, situația se explică prin faptul că „acțiunile și stările, pe care le exprimă verbele, sînt oricum limitate ca număr și existente, așa-zicînd, din capul locului, în sensul că aparțin la manifestările curente și de fiecare moment ale omului și ale ființelor și lucrurilor din lumea înconjurătoare” (Jordan 1957: 117). Lexicul indo-european comun pentru lituaniană și română înscrie următoarele verbe: **arti**¹⁰ – **a ara** (let. *art*, sl. veche *orati*, lat. *aro*, -are, got. *arjan*, toh. B *āre*, span. *arar*); **barti** „a certa” – **a (se) bate** (let. *bart* „a certa”, slava veche *brati* „a lupta”, rus. *бороться* „a lupta”, lat. *ferio*, ire „a bate, a împunge”, isl. veche *beria* „a bate”, alb. *bie* „bat”); **bliauti** „a zbiera (cu referire la oi și oameni)” – **a blehăi** (let. *blaut* „a zbiera (cu referire la oi și oameni)”, sl. *bljuvati* „a vomita”, pl. *bluć* „a zbiera (cu referire la oi și oameni)”; **būti**¹¹ – **a fi** (let. *but*, rus. *быть*, pl. *być*, sanscr. *bhavati*, av. *bavaiti*, lat. *fui* (fost), alb. *buj* „trăiesc, înnoptez”, irl. veche *buith*, engl. *be*); **duoti** – **a da** (let. *duot*, pr. *dat*, rus. *дать*, pl. *dać*, sanscr. *dadāti*, av. *dadāiti*, lat. *dō*, -are, arm. *tam* „dau”, alb. *dhashë* „am dat”, span. *dar*); **gimti** „a se naște” – **a veni** (let. *dzimt* „a se naște”, sanscr. *gamati*, v. *jamaiti*, lat. *venio*, -ire, toh. A *kām*, *kum*, span. *venir*, germ.

10. În ambele limbi există multiple derivate de la acest verb, care dezvoltă semnificații diferite: lit. *arklas* „plug”, *arklys* „cal”, *oras* „aer”; etc.; rom. *arătură*, *arat*, *arabil* etc.

11. În ambele limbi există multiple derivate de la acest verb, care dezvoltă semnificații diferite: lit. *butas* „apartament”, *būtis* „existență”, *buitis* „viața de toate zilele”, *būdas* „fire”; rom. *ființă*, *fire* etc.

STUDII DE LINGVISTICĂ

kommen, engl. *come*); **grēbti** – **a grebla** (let. *grebt*, rus. *зресту*, sanscr. *grbhayati* „a prinde”, av. *geurvayeiti* „a prinde, a ține”, got. *graben* „a săpa”); **grūsti**, **grūdo** „a îndesa” – **a grāmādi** (let. *Grust* „a îndesa”, rus. *зрyдa* „grămadă”, isl. veche *grautr* „crupe”); **kqsti** „a mușca” – **a căasca** (let. *kuost* „a mușca”, rus. *кyс* „îmbucătură”, sanscr. *Khādati* „mușcă”); **kepti** – **a coace** (let. *cept*, rus. *печь*, pl. *piec*, sanscr. *pacati* „a fierbe, coace”, av. *pačaiti*, lat. *coquo*, -ere „a pregăti bucate”, alb. *pjek*, toh. A *pāk* „a se coace; a fierbe”, germ. *backen*, engl. *bake*); **kinkyti**, **kinko** „a pune căpăstrul, a înhăma” – **a încinge** (sanscr. *kancatē* „a lega”, lat. *cingo*, -ere); **klausyti** – **a asculta** (let. *klausit*, rus. *слушaть*, pl. *śluchać*, sanscr. *śrnoti*, lat. *clueo*, -ere „a se chema”, bret. *clevout*, toh. B *klyaus*, span. *escuchar*); **kloti** „a pune” – **a clădi** (let. *Klat* „a pune”, rus. *клaсть* „a pune”, pl. *kłasc* „a pune”, got. *afhlaþan* „a pune”); **liežti**, **laižyti** – **a linge** (let. *laizit*, rus. *лизaть*, pl. *lizać*, sanscr. *lihati*, av. *raēz*, lat. *lingo*, -ere, arm. *lizem*, irl. veche *ligim*, fr. *lécher*, germ. *lecken*, engl. *lick*); **lipti**, **lipdyti** – **a lipi** (let. *lipt*, rus. *ленить*, bl. *лепя*, sanscr. *rip* „a unge, a lipi, a minți”, lat. *lippus* „ulduros”, toh. A *lip*, het. *lip* „a unge”); **loti** – **a lătra** (let. *lat*, rus. *лаять*, pl. *lajać*, sanscr. *rāyati*, oset. *рæyуn*, lat. *lātro*, -are, alb. *leh*, arm. *lam* „plîng”, span. *ladrar*); **malti** – **a mărunți** (let. *malt*, pr. *meltan* „făină”, rus. *молоть*, pl. *mleć*, sanscr. *mrnāti*, lat. *molo*, -ere, arm. *malem*, alb. *miell* „făină”, het. *malla*, toh. B *mely*, span. *moler*, germ. *mahlen*); **mazgoti** „a spăla” – **a mizgāli** (let. *mazgat* „a spăla”, sanscr. *majjati* „se înneacă”, lat. *mergo*, -ere „a scufunda”); **melžti** – **a mulge** (bl. *мълзя*, av. *marəzaiti*, lat. *mulgeo*, -ere, alb. *miel*, toh. *mālk*, germ. *melken*); **miešti**, **maišyti** – **a mesteca** (let. *maisit*, rus. *месить*, pl. *miesić*, sanscr. *meksayati*, av. *misceo*, -ere, irl. veche *mescaim*, span. *mezclar*, germ. *mischen*); **minti**¹², **minėti** – **a aminti** (let. *minet*, *mit*, rus. *мнить*, bl. *мня* „gîndesc”, sanscr. *manyate* „gîndește”, av. *minyete*, lat. *memini* „îmi amintesc”, toh. A *mnu* „gîndire”, het. *memmāi* „vorbește”); **mirti**¹³ – **a muri** (let. *mirt*, rus. *умереть*, bl. *мра*, sanscr. *mriyate* „moare”, av. *miryete*, lat. *morio*, *mori*, fr. *mourir*, arm. *meranim* „mor”, het. *mer* „a dispărea”, span. *morir*); **pešti**¹⁴ „a pișca” – **a pișca**, **a pieptăna** (let. *pesties* „a se agăța de cineva”, lat. *pecto*, -ere „a se pieptăna, a trage de păr, a smulge lîna”); **pilti**¹⁵ „a turna” – **a împlini** (let. *pilt* „a turna”, pr. *pilnan* „plin”, rus. *полный* „plin”, sanscr. *prnāti* „toarnă”, lat. *pleo*, -ere, got. *fulls* „plin”, arm. *helum* „vărs”). **Pinti** – **împleti** (let. *pît*, sl. veche *peți*, rus. *пять*, *плесту*, bl. *пъна*, got. *spinnam* „a îvîrți, a toarce”, arm. *hanum* „a țese”); **pirkti** „a cumpăra” – **a purta** (let. *pirkt* „a cumpăra”, irl. veche *renim* „vinde”, sanscr. *piparti* „transfera, trece, conduce”, lat. *porto*, -are); **plakti** „a se biciui; a ascuți” – **a plînge** (rus. *плакать*, pl. *plakać*, bl.

12. Aceeași origine o au cuvintele din lituaniană: *manyti* „gîndește”, *mintis* „gînd”, *atmintis* „memorie”, *išmintis* „înțelepciune”, *menas* „artă”.

13. În lituaniană există și alte lexeme cu această rădăcină: *mirtis* „moarte”, *merdėti* „a fi pe (patul de) moarte”, *marinti* „a grăbi moartea cuiva”, *nuomaris* „epilepsie”, *maras* „ciumă” etc.

14. Sensul primar al acestei rădăcini este de a *smulge lîna*. Aceeași rădăcină o are și arhaismul din lituaniană *pecus* „animale domestice”. În sanscrită *paśuh* semnifică „animal domestic”.

15. În lituaniană există mai multe lexeme cu aceeași rădăcină care și-au modificat puțin sensul: *pilnas* „plin”, *pilvas* „burtă”, *pilis* „castel”.

STUDII DE LINGVISTICĂ

плача „plîns”, lat. *plango*, -ere „a bate”, engl. *flōcan* „a blestema”); **plauti** „a spăla” – **a ploua** (let. *plaust* „a turna”, sanscr. *plāvayati* „toarnă”, lat. *pluit*, -ere „a ploua”, arm. *luanam* „a spăla”, toh. A *plu* „a zbura”, toh. B *plewe* „velier”); **pūti** – **a putrezi** (let. *put*, sanscr. *pūyati* „putrezește; miroase urît”, lat. *pūteo*, -ere, got. *fūls* „putrezit”, arm. *hu* „sînge cu puroi”); **raugēti** – **a rîgîi** (let. *raudzet*, rus. *рыгать*, pl. *rzygać*, lat. *ērūgo*, -ere, arm. *orcām*); **rēkti** – **a rācni** (let. *rekt*, sl. veche *rešti* „a vorbi”, rus. *речь* „limbă”, sanscr. *racayati* „pregătește, creează”, lat. *racco*, -are „a urla (cu referire la tigrul)”, irl. veche *reimn* „strigăt”, toh. A *rake* „cuvînt, limbă”); **sēdēti** – **a ședea** (let. *sedet*, pr. *sindats*, sl. veche *sēdēti*, rus. *сидеть*, lat. *sedeo*, -ere, got. *sitan* „a ședea; a trăi”, irl. veche *sitja*); **siūti** – **a însăila** (let. *šut*, rus. *шумь*, pl. *szyc*, sanscr. *sīvyati*, oset. *xujun*, lat. *suo*, -ere, got. *siujan*, het. *šumanza* „ață, funie”); **skaityti** – **a citi** (let. *skaitit* „a citi, a socoti”, rus. *чумать*, ceh. *čisti* „a citi, a socoti”, sanscr. *cetati* „a observa”); **skiesti** „a dilua” – **a scinda** (pr. *skijstan* „curat”, sanscr. *chinatti* „a împărți, a tăia”, lat. *scindo*, -ere „a despărți, a rupe”, got. *skaidan* „a despărți”); **skobti** – **a scobi** (rus. *скобель* „daltă”, lat. *scabo*, -ere „a scărpină; a răzui”, got. *skaban* „a friza, a răzui”, irl. veche *skafa* „a răzui, a rupe”); **spjauti** – **a scuipa** (sl. veche *plōvati*, rus. *плевать*, pl. *pluć*, sanscr. *sthīvati*, lat. *spuo*, -ere, got. *speiwan*); **stoti** – **a sta** (let. *stat*, rus. *стать*, ceh. *stati*, sanscr. *tisthati*, av. *hištaiti*); **šerti** „a hrăni animalele” – **a sătura** (let. *sert* „a hrăni animalele”, arm. *ser* „urmași”, alb. *thjerre* „mîncare, produse”); **tirpti** – **a se topi** (let. *tirpt*, pl. *cierpnać*, rus. *тепнеть* „a răbda”, lat. *torpeo*, -ere „a fi zgribulit”); **tremti** „a exila” – **a trimite**, **a tremura** (let. *trimpt* „a exila”, rus. *трусма* „a scutura”, lat. *tremo*, -ere „a tremura”, toh. B *tremi* „răutate”); **trypti**, **trepsēti** – **a trepăda** (rus. *тпенать* „a trage; a rupe”, bl. *тпенам* „omor”, lat. *trepidus* „speriat, tremurător”, sanscr. *trprah* „nestatornic, grăbit”); **veikti** „a se ocupa cu ceva” **iveikti** – **a învinge** (let. *veikt* „a face; a birui”, rus. *век* „secol”, got. *weihan* „a lupta”, isl. veche *veig* „putere”, lat. *vinco*, -ere, irl. veche *fichim* „lupt”); **veizdēti** „a vedea, a căuta” – **a vedea** (pr. *waist* „a ști, a cunoaște”, rus. *ведать* „a ști, a avea în vedere”, pl. *wiedzieć* „a ști”, sanscr. *veda* „cunoaște”, lat. *video*, -ere „a privi, a vedea”, got. *witan* „a cunoaște”); **veidas** „față” **vaizdas** „vedere, peisaj”; **versti** „a întoarce; a traduce; a învîrți” – **a învîrți** (pr. *wirst* „a deveni”, rus. *вертеть*, bl. *вртятя*, sanscr. *varatate* „se învîrte”, av. *varət*, lat. *verto*, -ere, fr. *renverser*, toh. A *wärt* „a arunca”); **vesti** „a se însura; a duce pe cineva” – **nevastă** (let. *vest* „a se însura; a duce pe cineva”, west, rus. *вестма* „a duce pe cineva”, irl. veche *fedim* „duc”, sanscr. *wadhūh* „noră, soție tînără”, av. *vad* „a se însura”, het. *huititiia* „a duce după sine”); **žinoti** – **a cunoaște** (let. *zinat*, rus. *знать*, pl. *znać*, sanscr. *jānāti*, lat. *nosco*, -ere, got. *kunnan*, arm. *caneay* „l-am cunoscut, recunoscut”, toh. A *kna*).

4.1.10. Culori și alte calități. „Situția adjectivelor seamănă, în opinia lui I. Jordan, cu a verbelor, întrucît, întocmai ca acestea, adjectivale se împrumută relativ mai greu și mai rar. Faptul se datorește naturii conținutului exprimat de adjective, un conținut adesea stabil, nesupus sau mai puțin supus modificărilor provocate de lumea

STUDII DE LINGVISTICĂ

înconjurătoare, nelegat de producție” (Jordan 1957: 120). În lituaniană și română descoperim corespondențe ce țin de lexicul comun indo-european: **ankštas - îngust** (rus. узкий, pl. wąski, sansanscr. amhuh, lat. angustus, got. aggwus, arm. anjuc, bret. encq, germ. eng, span. angosto); **aštrus** „ascuțit”, „picant” – **acru, ascuțit** (rus. острый „ascuțit”, „picant”, pl. ostry „ascuțit”, „picant”, sansanscr. aśrih „ungher, colț”, „lamă”, lat. ācer „acru”, alb. athëtë „acru”, irl. medie ochar „colț, iezătură, vistup”); **dešinys, dešinė** „partea dreaptă” – **drept** (rus. десница „mîna dreaptă”, bl. decen „partea dreaptă”, sansanscr. daksinah „drept, sudic, repede”, av. dašinō „partea dreaptă”, lat. dexter, directus, alb. djathë); **ilgas - lung** (let. ilgš, rus. долгий, pl. długi, bl. дълг, sansanscr. dīrghah, av. darāga, het. daluga, lat. longus, fr. long, germ. lang, engl. long); **lėtas** „încet” – **leneș, lent** (sl. veche lěnъ, rus. лень „leneș, lene”, lat. lēnis „mîngîitor”, let. lent, span. lento „lent”); **mandras - mîndru** (let. miodrs „vioi”; rus. мудрый „deștept”, bl. мъдър „deștept”; sansanscr. medhā „deșteptăciune, putere sufletească”); **naujas - nou** (pr. nauns, rus. новый, pl. nowy, sansanscr. navah, av. nava, lat. novus, fr. nouveau, got. niujis, arm. nor, span. nuevo, germ. neu, engl. new); **nuogas - nud** (let. nuogs, rus. нагой, pl. nagi, sansanscr. nagnah, lat. nudus, fr. nu, irl. veche nocht, span. desnudo, germ. nackt, engl. nude, naked); **pastaras - posterior** (let. pastars, lat. posterus, span. posterior); **plonas** „slab, subțire” – **plan** (let. plans „plan”, lat. planus, span. plano); **raibas** „alb cu negru” – **roib** (let. raibs „alb cu negru”, irl. veche riabah „cu pete”); **raudas, raudonas - roșu** (pl. rudy „cafeniu”, sansanscr. rōhitah, lat. rufus, irl. veche rūad, fr. rouge, span. rojo, germ. rot, engl. red); **senas - senil** (let. sens, sansanscr. sanah, av. hana, lat. senex, senis, arm. hin, irl. veche. sen, span. senil „care uită”, germ. senil); **sotus - sătul** (pr. sātuinei, rus. сымый, lat. sates, irl. veche sāith, germ. satt); **šventas - sfînt** (pr. swent, rus. святой, lat. sanctus, av. spənta, fr. saint, span. santo); **vetušas - vetust** (rus. ветхий, pl. wiotchy, bl. ветэх, lat. vetus, span. viejo).

4.2. Împrumuturi slave în lituaniană. La nivelul stratului lexical indo-european împrumutat de lituaniană din slavă, pot fi descoperite, de asemenea, corespondențe, cu lexicul românesc. În limba română însă, aceste cuvinte au origini diferite, nefiind împrumutate întotdeauna din limbile slave: **agrastas** (< pl. agrest) – **agriș** (< magh. egres); **aliejus** (< pl. olej, biel. алеў) – **ulei** (< sl. olej); **altorius** (< pl. ołtarz) – **altar** (< lat. altarium); **alyva** (< pl. oliwa) – **olivă** (< lat. oliva, germ. Olive, fr. olive.); **apaštalas** (< pl. apostoł) – **apostol** (< sl. apostolŭ); **arbūzas** (< rus. арбуз) – **harbuz** (< turc. harbuz); **bajoras** (< rus. боярин) – **boier** (< sl. boljarinŭ); **barštis** (< biel. боршч) – **borș** (< rus., ucr. боршч), **barsukas** (< rus. борсук) – **bursuc** (< tc. borsuk); **cukrus** (< pl. cukier) – **zahăr** (< ngr. záhari, bg. zahar); **grikis** (< rus. гречка) – **hrișcă** (< ucr. hrecka); **grotos** (< pl. graty) – **grație** (< lat. gratis); **kamara** (< biel. камора, pl. komora) – **cămară** (< probabil, lat. camara); **kanapė** (< rus. конопля) – **cînepă** (< lat. canapa); **karalius** (< rus. кароль) – **crai** (< sl. kralŭ); **karpis** (< pl. karp) – **carp** (< fr. carpe, lat. carpus); **kaštonas** (< pl. kasztan) – **castană** (< ngr. kástanon), **kmynas** (< pl. kmin) – **chimion**

STUDII DE LINGVISTICĂ

(< tc. *kimyon*); **kreida** (< pl. *krejda*) – **cretă** (< lat. *creta*); **krienas** (< biel. *хрен*) – **hrean** (< sl. *hrěňŭ*); **krikštās** (< rusa veche *крѣсть* „cruce”) – **creștinare** (< creștina, creștin, lat. *christianus*); **krikštyti** (< rusa veche *крѣстуми* „cruce”) – **creștina** (< creștin, lat. *christianus*); **kruopos** (< biel. *крупа*) – **crupe** (< ucr. *krupy*); **kryžius** (< pl. *krzyż*, biel. *крыж*) – **cruce** (< lat. *crux*, -*cis*); **mėta** (< biel. *мята*) – **mentă** (< sl. *menta*, lat. *mentha*, fr. *menthe*); **mišia**, **mišios** (< pl. *msza*) – **mesă** (< it. *messa*, fr. *messe*, germ. *Messe*); **morka** (< biel. *морква*) – **morcov** (< bg. *morkov*); **mužikas** (< rus. *мужик* „bărbat”) – **mojic** (< rus. *музик*); **pagonis** (< pl. *pogan*, biel. *погань*) – **păgîn** (< lat. *paganus*); **paltas** (< pl. *palto*, biel. *паліто*) – **palton** (< fr. *paletot*); **parapija** (< pl. *parafia*) – **parohie** (< lat. *parochia*, germ. *Parochie*); **pasninkas** (< biel. *поснік*) – **post** (< sl. *postŭ*); **pipiras** (< rusa veche *пѣпѣръ*) – **piper** (< ngr. *pipéri*, sl. *pipeŕŭ*); **popiežius** (< pl. *papież*) – **papă** (< sl. *papa*); **priotelius** (< rus. *приятель*) – **prieten** (< sl. *prijateljŭ*); **ridikas** (< rusa veche *рѣдькѣ*) – **ridiche** (< lat. *radicula*); **rojus** (< biel. *раі*, pl. *raj*) – **rai** (< sl. *raj*); **rožė** (< biel. *рожа*) – **roză** (< fr. *rose*, it., lat. *rosa*, germ. *Rose*); **ryžiai** (< pl. *ryż*) – **orez** (< bg. *oriz*); **šalikas** (< pl. *szalik*, biel. *шалук*) – **șal** (< tc. *sal*); **salota** (< pl. *sałata*) – **salată** (< ngr. *saláta*); **skrynیا** (< biel. *скрыня*, pl. *skrzynia*) – **scrin** (< rus. *skrin*, lat. *scrinium*); **stiklas** (< rusa veche *стъкло*) – **sticlă** (< sl. *stítklo*); **vyšnia** (< biel. *вишня*) – **vișină** (< sl. *višnja*).

Prezența unor elemente comune la nivel de lexic pentru litunaiană și română indică asupra „unității” indo-europene menținute de cele două limbi, asupra unor elemente comune de cultură materială și spirituală, păstrate în pofida determinărilor geografice și istorice. ♣

Bibliografie:

- Bardu, N., *Conceptia lui Eugeniu Coșeriu despre limba română (I)*, în *Limba română* (Chișinău), nr. 1-3, anul XVII, 2007.
- Benveniste, E., *Le vocabulaire des institutions indo-européennes*, Paris, 1969.
- Coșeriu, E., *Limba română în fața Occidentului. De la Genebrardus la Hervas. Contribuții la istoria cunoașterii limbii române în Europa occidentală*, Cluj-Napoca, 1994.
- Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius, 2000.
- Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.
- Goudet, J., *La romanité orientale: Considérations méthodologiques*, în *Dacoromania. Jahrbuch für östliche Latinität*, Freiburg/ München, 3, 1975-1976.
- Gunnemark, E. V., *Countries, peoples and their languages*, Gothenburg, 1992. www.ethnologue.com.
- Iordan, I., *Introducere în lingvistica romanică*, București, 1957.
- Kavaliauskas, V., *Pasaulio kalbos*, Vilnius, 2000.
- Manoliu Manea, M., *Gramatica comparată a limbilor romanice*, București, 1971.
- Meillet, A., *Dictionnaire étimologique de la langue latine*, Paris, 1939.
- Rosetti, Al., *Istoria limbii române de la origini până în secolul al XVII-lea*, București 1968.
- Sabaliauskas, A., *Lietuvių kalbos leksika*, Vilnius, 1990.

STUDII DE LINGVISTICĂ

CZU: 811.135.1'373 + 811.172'373

Sabaliauskas, A., *Žodžiai atgyja*, Vilnius, 2000.Zinkevičius, Z., *Lietuvių kalbos kilmė*, I dalis, Vilnius, 1984.

Rezumat: Sînt relevante elementele comune de origine indo-europeană cele mai frecvente în limbile română și lituaniană. Perspectivă cercetării este dinspre lituaniană spre română și cuprinde lexicul timpuriu, căruia îi corespund în lituaniană cuvintele moștenite din proto-indo-europeană și lexicul mai nou, căruia îi corespund cuvintele împrumutate în lituaniană din alte limbi indo-europene cu care aceasta a venit în contact. Din punctul de vedere al stratificării etimologice a limbii române, statutul acestor cuvinte în română nu coincide neapărat cu cel din lituaniană: unui împrumut din lituaniană îi poate corespunde în română un cuvînt moștenit prin latină sau unui cuvînt moștenit din lituaniană îi poate corespunde în română un împrumut din altă limbă. Partea de bază a lucrării o constituie lista cuvintelor comune pentru cele două limbi. *Cuvinte-cheie: lexic indo-european, evoluția limbilor, cuvînt moștenit, împrumut, contacte lingvistice, cuvinte comune, limba română, limba lituaniană.*

Indo-European Common Vocabulary in Lithuanian and Romanian

Summary: The common elements of Indo-European origin, the most frequent in Romanian and Lithuanian are revealed. The research perspective is from Lithuanian to Romanian and includes the early vocabulary, to which words inherited from proto-Indo-European in Lithuanian correspond, and the newer vocabulary, to which correspond the words borrowed by Lithuanian from other Indo-European languages with which it has been in contact. From the point of view of the etymological stratification of Romanian, the status of these words in Romanian does not necessarily coincide with that in Lithuanian: a word borrowed from Lithuanian may correspond to a Romanian word that came from Latin, or a word inherited from Lithuanian may correspond in Romanian to a word borrowed from another language. The list of words common in both languages constitutes the basic part of the research.

Keywords: Indo-European vocabulary, language evolution, inherited word, loan, linguistic contacts, common words, Romanian, Lithuanian.